

Válasz a „modern nemzetállam nemzetőrének”.

Válasz Fóti Péter: Egy radikális iskolareform körvonalai cikkére írt Vajda Zsuzsanna:
Felszámolandó- e a tankötelezettség? cikkre

Mottó:

Egyetlen gondolat sem lehet olyan régi vagy olyan abszurd, hogy ne segíthetne tökéletesíteni tudásunkat. A szellem egész történetét be kell vonnunk a tudományok körébe, és elméleteink tökéletesítésének a szolgálatába kell állítanunk. A politikai beavatkozások sem kapnak kosarat. Szükségünk van rájuk, hogy fölülkerekedhessünk a tudomány sovinizmusán, amely gyakran ellenáll a status quo alternatíváinak. Az alternatíváknak ellenben meg kell engednünk, hogy kerek és immár nem a tudományon vagy racionalizmuson nyugvó szubkultúrákká formálódjanak.

Nincs tehát világosan megfogalmazható különbség mítoszok és tudományos elméletek között. A tudomány egyike az emberek kialakította számtalan életformának, és nem is föltétlenül a legjobb. Hangos, pimasz, drága és föltűnősködő. Csak azok szemében tűnik alapvetően magasabb rendűnek minden másnál, akik a magukévá tettek már egy bizonyos álláspontot, vagy akik anélkül fogadják el a tudományt, hogy hasznát és kárát valaha is mérlegre tették volna. És minthogy az álláspontok elfogadásáról vagy elvetéséről az egyes embereknek, vagy, demokráciákban, demokratikus intézményeknek kell dönteniük, adódik a következtetés, hogy állam és egyház elválasztása kitoldandó állam és tudomány elválasztásával.

Paul Feyerabend: A módszer ellen

Ész és tudomány sűrűn járnak külön utakon. A derűs anarchizmus nemcsak emberbarátibb, mint a "törvényről-és-rendről" prédikáló elképzelések, de a haladás szolgálatára is alkalmasabb náluk. Amit történeti epizódok vizsgálatán, valamint a gondolkodás és cselekvés viszonyának absztrakt elemzésén keresztül be is mutatunk. Az egyetlen általános alaptétel, amelyik nem kerékkötője a haladásnak, így szól: *bármí megteszi.*

Paul Feyerabend: A módszer ellen

Érdekes gondolattal - szinte a témához nem kapcsolhatóval - kötném össze Vajda Zsuzsanna indulatos szavakkal felvértezett válaszcikkét. A gondolat pedig a következő; minden privatizált a mostanság országunkban, szinte az egész szociális szféra fürdőzik a privatizáció adta szabadságban, mégis létezik egy sziget, amit az állam semmilyen módon nem enged ki a kezéből, ez pedig az oktatásügy. Pontosítást igényel ez a sommás kijelentés, mert a civil szféra sem törekszik ennek a területnek a felszabadításáért. Meg kell vizsgálni ennek a hűséges viszonynak az okait! Meg kell nézni miért csak ezt a szeletet féltjük állami, modern nemzetállami fejünkkel a piac hatásaitól! (Többször fogom ezt a kifejezést használni, mivel a fent említett vitairat sokszor él vele.)

Történelmileg megállapítható, hogy minden vallás, és jogutódjaként az államok erre a területre igényt tartottak. Nemcsak sima jogként, hanem kizárólagos formában kívánták bitorolni. Természetesen az a felvetés, hogy a nemzetállamok garanciákat vállaltak a közoktatásért alapigazság, de egyben részigazság. Ezt a jogot kibővítve a "modern nemzetállam" időszakában

lehetne az alapigény megtartása mellett úgy gyakorolni, hogy szerephez juthassanak az állampolgárok gyermekeik oktatásában. A központilag meghatározott megkötések, a kizárólagossággal fűszerezett tantervízü programját a civilszféra megkérdőjelezhesse, átírhasse. Az állam monopolhelyzetet veszítene ebben a formában az állampolgári kritériumok kilakításában. *"A modern nemzetállam a tudományos megfigyelések segítségével normákat állított fel a felnevelkedés menetével, a megfelelő bánásmóddal, a hatékony oktatással kapcsolatban."* állítja büszkén Vajda Zsuzsanna.

Miért van erre szükség? Miért az állam feladata ez? Az idézet hangvétele az államot istenítő brosúrák optimizmusától csöpög, miközben alapvető emberi minőséget von kétségbe; a polgárok alapjogát, ami azon az alapon illeti meg őket, hogy munkamegosztásuk eredményeként másokkal neveltessék gyermekeiket, és ezért az alapfelelősség is őket illesse meg. Ezt semmilyen tudományos felismerés nem írhatja felül, csak a segítségnyújtásnak ad teret. Sem a papok, sem a tudósok nem letéteményesei az élet dolgainak. Feyeraband averzióját a korlátlan érvényű tudománnyal szemben intő figyelmeztetésként citálnám:

"Senki sem bizonyította be, hogy a tudomány jobb lenne, mint a boszorkányság, és hogy a tudomány racionálisan jár el. A mi tudomány melletti választásunk szimpátiákon és nem érveken alapul ... - ami nem azt jelenti, hogy szimpátiákon alapuló döntések ne volnának körülveve és teljesen lefedve érvekkel, mint ahogy például egy szelet ízletes húst is körülvehetnek és elboríthatnak a legyek."

Az idézet formát azért használom a gondolatomhoz, hogy ne maradjak szakértelem híjján.

"Norma" kifejezést használja Vajda Zsuzsanna gyerekeinkkel kapcsolatban. Tudomásom szerint sem a tudomány, sem a „modern nemzetállam”, normákat nem állíthat elénk. Ez a feltételezett "norma" csak belőlünk fakadhat, közös elhatározásunkból kaphat érvényt, vagy az önként magunk elé tűzött célok elérése teszi őket szükségessé.

"A modern bürokratikus társadalomba való betagozódáshoz szükség van átmenetre, ezt biztosíthatja – ha jól működik – az iskola, amely alapvetően normatív intézmény, különbözik a modern család által (ideális esetben) kialakított intim, informális, egyénre szabott feltételrendszertől." vallja Vajda Zsuzsanna. Ezzel a vallomással leplezte le, hogy az állammal karöltött pedagógia-tudomány normatív primátusát kívánja élvezni felettünk. Igen, azt vallja, hogy léteznek jó és rossz nemzetállampolgárok, pontosabban norma alattiak, és felettiak. Az állam megbízottjának a felelőssége, hogy szétválassza őket, normakontroll alá vesse, és a rossz tanulókat fenytéssel jó útra térítse. Torzképet állít társadalomunkról ez a gondolat, és további életre kél a pedagógiával kapcsolatban. Az állami megbízatáson alapuló kiváltságokban való hit, az ami oktatást unos-untalan az önkényesség felé tereli. Természetes, hogy az ilyen beállítottságú fül, fülek nem hallják meg azokat a hangokat, amik bennünket ebből kiakarnak szakítani gyermekeinken keresztül. John Holt, Rudolf Steiner, Maria Montessori, A. S. Neill, John Dewey, Alice Miller - tökéletlenül hagyott névsorának - munkáiból kiolvasható más mentalitású igazságokról természetesen elítélően nyilatkozik a pedagógus tábor ezen fele. Így a normatív szempontokkal nem mérhető (sommás és szakszerűen normatív) alternatív iskolákra természetesen szaktekintélyét Zsuzsanna nem pazarolja; *"Egy dolog azonban az alternatív iskolákról mindenképpen tudható: többnyire olyan módszereket alkalmaznak, amelyek a tömegoktatásra nem adaptálhatók."* A tekintélyelvre alapozott állítás igazsága felől nem lehet kétségünk, bár minden ésszel felfogható érvet nélkülöz a kijelentés.

Térjünk vissza az alapkérdéshez; miért van szükség közoktatásra? Vagy; szükség van-e közoktatásra? A lehetséges történelmi válaszok közt nyomos érvként nem a pedagógiai jelegű válaszok merülnek fel, hanem szociálpolitikai oldalán vizsgálhatók. Így a tanulást kizárólag a társadalom kiváltságosaitól széles néprétegekhez eljuttató törekvés pozitív történelmi szerepét senki nem vitathatja. Ez a múltbéli szükséglet viszont alapvetően szociálpolitika területéhez írható fel. Két-háromszáz évvel ezelőtt megkérdőjelezhetetlenül az egyház kezéből az államéba juttatott oktatás - a társadalmi egyenlőtlenségek megtartása mellett - a közoktatás intézményével haladó jelleggel bírt. Az egyenlőség forradalmi szelleme ezzel a szociálpolitikai döntéssel érvényre jutott. Viszont ha alaposabban vizsgáljuk a kérdést, akkor kiderül, hogy a pedagógiai bázisa már nem egyértelműen követte a szociálpolitikai radikalizmust. Az iskolák struktúrái, a közoktatás

intézményei nagy mértékben őrizték, őrzik a feudális, önkényuralmi technikákat. A diák jogai egyértelműen a kötelezettség oldala felé billentek. A oktatás célja nem a tudás képességének megszerzéséről, a gyermek kíváncsiságának kielégítéséről szólt egyértelműen. Sajnos a mai napig elhúzódó hatásával még ezen a módon működött, működik.

A történelmi séták eredményeként szerzett tapasztalatokkal érdemes lenne megvizsgálni, hogy mára milyen feladata marad az államnak az oktatásban. Változatlan igénnyel a szociálpolitikai oldal akceptálható csak. A diákok tanuláshoz való jogának, az egyenlőség elve alapján való biztosítása, ami megtartható és értékelhető igény.

Szerencsésen az adófizetőként saját pénzünkből történik a finansziális alapjainak előteremtése, Vajda Zsuzsanna véleményével ellentétben, aki szerint; a közoktatás intézménye *“az államot kötelezi rá, hogy az intézményt fenntartsa és működtesse, pénzt költsön rá.”* Az idézet gondolati sutaságát oldhatná az a gyakorlat, amiben a részvételi demokrácia lehetőségével élve a szülők a megállapított normatív kvótát alanyi jogon vihetnék az oktatási intézményekbe. Ennek a gyakorlata még tisztábbá tehetné a helyzetet. Ebben a formációban normalizálnódna az egymással viszonyban állók státusza. Az állam szerepe a fejkvóta meghatározásán túl nem terjedne. Ezen felül a gyermekek tanulási jogát sértő jelenségek vizsgálata maradna állami felügyelet alatt, vagyis a klasszikus ellenőrzési jogkörét gyakorolná.

A pedagógia kiszabadulhatna az állam kezéből. Ezzel az iskolák a civil szféra kezébe kerülhetnének, igazodva az élet követelményeihez.

Miután utópisztikus szinten leválasztottuk az oktatást az államról, ideje lenne az iskolákat leválasztani a pedagógia címszava alatt kialakított félfudális oktatási rendszerről, amiben az osztályzásról, tanulási eredményekről és egyéb idejétmúlt sületlenségekről esik szó. Fóti Péter ennek a törekvésnek adott hangot. Ezen a ponton érdemes visszakanyarodni Fóti cikkéhez és foglalkozni a tanítás módjával. Ilyen összefüggésben az iskolák iskolátlanítása halaszthatatlan feladat. Igen érdemes megfordítani a gyakorlatot, és a diák szellemi igényéhez alakítani az oktatást. Henning Köhlernek adok igazat, aki azt fejtegeti, hogy a jövő oktatását a gyógypedagógiában kell keresni. Azért a gyógypedagógiában, mert a gyermekek képesek megmutatni azt, hogy hol a probléma minálunk, a felnőtteknél. A gyermekek igényei mutatják meg, hogy hol a gond abban a gépezetben, amit mi a saját társadalmainknak vélünk. A gyermek kudarca a legjobb jelzőrendszer a hibákra. Addig amíg egy modern nemzetállam felsőrendűségében hiszünk, addig nem lesz szemünk arra, hogy lássunk.

Zárszóként még egy utolsó cáfolat álljon a gondolataim végén, ami Vajda Zsuzsanna végletes pesszimizmusát oszlatja, és az alábbi vélekedését cáfolja ; *“senki sem látott olyan emberi közösséget, ahol ne volna erőszak”*. Igaz az, hogy közösségi létünk rosszul szocializált, ezért üti fel a fejét az erőszak, viszont a gyerekeink őszinte reakciói rávezethetnek arra hogyan lehet ebből kilábalni. Hát előre az iskolátlanításban!

B Marton Frigyes civil, szülő, 13 éve az alternatív oktatás híve
bmarton@vnet.hu